

SAGNET OM LÆDERPENGE

Af *Georg Galster.*

Der gaar Sagn om skjulte Skatte, ikke af klingende Mønt, Guld og Sølv, men af Læderstumper, oftest med paanittede Sølvnagler, aldrig med Møntherrens Stempel. — Saaledes fortalte Gaardejer i Gammelby, Niels Jokum Termansen, 1859 i et Brev til Folkemindeforskeren Svend Grundtvig:

»Paa Vejen Bymark staaer en Kjedel med en stor Sum Penge man siger 18.000 rd. men det er Læderpenge med Sølvnagler igjennem. Ingen har hidtil kunnet finde dem, uagtet man har haft gamle Skrifter for at den staaer ved Ris-eng¹⁾. — Det er kedeligt, at Termansen ikke nærmere har anført bemeldte »gamle Skrifter«, og det er uklart, hvad han har tænkt sig med bemeldte Sum, omregnet i Læderpenge²⁾. — Det er sandsynligvis ogsaa Termansen, der er Hjemmelsmand for O. Nielsens Efterretning:

»I den vestlige Del af Vejen Sogn på Jens Jakobsens Mark er der et Sted, der kaldes Svenskens Knude, hvor Svenskerne skal have haft Lejr, og på en anden Mark, der hedder Riseng, skal

1) Brev i Dansk Folkemindesamling. For Henviisning til dette og flere Steder og for god Bistand takkes Arkivar H. H. Grüner Nielsen. Stedet er trykt med normaliseret Retskrivning af Evald Tang Kristensen: Danske sagn, som de har lydt i folkemunde III (Silkeborg 1895) S. 434 Nr. 2230.

2) Termansen, som i sin Tid blev kaldt »Danmarks lærdeste Bonde«, og som siden blev Rigsdagsmand og Branddirektør, var født i Vejen 1824 og opvokset i Nabosagnet Læborg. Fred. Nørgaard i Dansk Biografisk Leksikon XXIII (1942) S. 415—18. Svend Grundtvig: Danske Folkesagn 1839—83, udgivet af Hans Ellekilde. Første Samling. Danske Folkeminder 52 I (Kbh. 1944) S. 27 Billed 20 og S. 41.

en »syv Års Skat« være nedgravet. — Skatten ved Riseng skal bestå af Læderpenge med Sølvnagler³⁾.

Muligvis er det ogsaa Termansen, der staar bag det Sagn, som Evald Tang Kristensen fik fra Mads Lauridsen, Askov Højskole:

»I Riseng, i Vejen sogn, Malt herred, ligger der en stor skat begravet, som kaldes Syvårs-skatten; den er gravet ned i en stor kobberkjedel og består af læderpenge med sølvnagler i. Der er mange, der har søgt efter den, men de har ikke fundet den; der brænder somme tider lys over den, men når man kommer hen til stedet, er lyset borte⁴⁾.

1886 besøgte Tang Kristensen Termansen, der nu nød sit Otium i Holsted, et Par Mils Vej Vest for Vejen⁵⁾, og her fik han den udførligste Beretning om Skatten af Læderpenge. Termansen opgav som sin Kilde en gammel klog Kone, der døde 1840 i en Alder af ca. 80 Aar, »hun kunde ogsaa hekse«:

»I Vejen Sogn skal der være begravet en 7 Aars Skat, det har der været meget Sagn om i Egnen (O. Nielsen), den skal findes ved noget de kalder Riseng, men ingen Mennesker ved nu hvor det er, de har dømt paa at det Sted skal være paa Jens Jakobsens Mark til sydvest for Vejen op ad Skoven til. Det var Læderpenge med Sølvnagler i. Der fortalte hun at hun en Gang passede Kræ i lag hun var en lille Pige og saa en Dag sad hun og prikkede ved hendes Hjøwerkjæp, en Egetvege med en Klunt paa Enden, et Opskud der tages op med Rod af en vis Tykkelse, og det er Roden der danner Klunten. Der kommer hun til at prikke til Kanten af en stor Gryde og saa ogsaa nogle af de Penge op ad mod Kanten. Men lige i det samme tager alle hendes Kre til at bisse, og hun maatte til at rende for at faa det samlet, men hun sætter

3) O. Nielsen: Historiske Efterretninger om Malt Herred, Ribe Amt (Kbh. 1870) S. 51 og 178.

4) Skattegraveren, et tidsskrift, udgivet af »Dansk samfund til indsamling af folkeminder« ved Evald Tang Kristensen. 4. halvårgang Juli—Dec. 1885 (Kolding) Nr. 24. 15. Desember 1885. S. 235 Nr. 727. — Mads Lauridsen var i Følge velvillig Meddelelse fra Dr. Roar Skovmand Elev paa Askov 1876/7 og 1882/3; han var født 1857 og døde 1892 som Forpagter af »Petersminde«, Vejen.

5) Evald Tang Kristensen: Minder og Oplevelser III (Viborg 1925) S. 61.

hendes Kjæp med Kyse paa der. Lag hun havde faaet det i Stilling og vilde til at se efter Kjæppen, da kom den hoppende hen imod hende med Kysen paa og det Sted kunde hun aldrig mere finde⁶⁾. — Riseng, som nævnes i Markbogen 1683, skal efter Lokalhistorikeren Søren Alkærsig ligge i »Jærnbandedalen, men vestligere end Kistedal«; han har mærkelig nok intet om Skatte-sagnet⁷⁾. Jens (Sigbrig) Jacobsen ejede Kærdsdalsgaard (Matr. Nr. 18 a, Vejen By og Sogn), umiddelbart ved Siden af den store Via-dukkt Vest for Vejen Station⁸⁾,

En anden Slags Læderpenge forekommer i et Sagn om Peder Harpøth, der 1761 paa Auktion købte Herregaarden Ulsund i Nees Sogn, Skodborg Herred, Ringkøbing Amt; han døde 1778⁹⁾. Det fortæltes 1890 af Urmager Josef Ørnskov i Vandborg:

»Der var Penge efter ham paa Gaarden, der var Læderpenge med Sølvnagler i og firkantede Sølvpenge og hollandske Dukater. Læderpengene var omtr. næsten saa store som en 2 Krone, og omkring inden for Kanten sad Nagle ved Nagle lige saa fine som en Synaals Stilk. Læderet mørkebrunt som Saallæder. Midt i stod hvad de gjaldt for med ene Sølvprikker. Jeg har set af dem paa Ulsund¹⁰⁾.

Om en anden Herremand, der var rig paa Læderpenge, berettede Chr. J. Møller, Læ, 1886:

»Længe før Mette Kaas ejede Hemestrup boede der en Mand her, som hed Hr. Svend [*Han*] var anset for en rig Mand og ejede efter Folks Mening mange Penge af Læder med Sølvnagler igjennem¹¹⁾.

6) E. T. Kristensens Dagbøger Bl. 2968. Folkemindesamlingen. Et kort Uddrag er trykt med normaliseret Retskrivning af E. T. Kr., Danske Sagn III S. 466 Nr. 2373.

7) Søren Alkærsig: Vejen Sogn i Malt Herred I (Vejen 1936) S. 18.

8) I Følge velvillig Meddelelse fra Civilingeniør O. Vang Lauridsen, Vejen, og Dr. Roar Skovmand.

9) Trap: Danmark⁴ VIII S. 97.

10) E. T. Kristensens Dagbøger Bl. 5185. Folkemindesamlingen. E. T. Kristensen: Det jyske almuoliv II (Kolding 1891—3) S. 140. Nr. 338.

11) E. T. Kristensens Dagbøger Bl. 2856. Folkemindesamlingen. E. T. Kristensen: Danske Sagn IV (Århus 1896) S. 132 Nr. 497.

Himnestrup ligger i Læ Sogn, Middelsom Herred, Viborg Amt; den ejedes 1656—95 af Mette Kaas, Datter af Rigsraad Mogens Kaas¹²⁾; den rige Herr Svend kendes derimod ikke.

Troen paa Læderpenge er gammel i Jylland; saaledes berettes i Peder Resens danske Atlas under Tørring Sogn, Vandfuld Herred, Ringkøbing Amt (her oversat): »I den nordlige Del af samme Sogn ligger et Stykke Land, ligesom en Ø, der skyder sig ud i Lemvig Fjord, og som kaldes Gjellerø, hvor Kong Amlet skal have opført en Befæstning. Midt paa denne Ø er en Høj, kaldet Troldehøj, hvori der, medens Preben Gyldenstjerne var Lensmand for Bøvling Len, for 80 Aar siden af en vis Anders Lund blev fundet en stor Mængde Mønter, dels af Læder, dels (!) gennemboret med Sølvnagler, dels endelig af Guld, paa hvis ene Side var et Mandshoved, men paa den anden Side disse Ord: *Amleth Rex Angliæ*¹³⁾. — Resens uudgivne Hovedværk brændte 1728 og kendes nu kun i forkortet Afskrift, der er taget 1675—85; Fundet er altsaa gjort omtrent Aar 1600, hvad der stemmer godt nok med, at Preben Knudsen Gyldenstjerne fra 1595 til sin Død 1616 var Lensmand paa Bøvling, det nuværende Rysensten¹⁴⁾. Beretningen om Fundet, der mulig gaar tilbage til den fantasifulde Lensmand, er ret fantastisk; de nævnte Mønter har næppe været af Guld, de har sandsynligvis været engelske Sterlinge fra det 13—14. Aarhundrede med Kongenavnet Henric eller Edward.

¹²⁾ Trap: Danmark⁴ VI S. 252.

¹³⁾ Petri Resenii Atlas Danicus Tom. VI, continens descriptionem Cimbriæ septentrionalis (Uldalls Samling No. 186 fol., Kgl. Bibliothek) pag. 754: In boreali Regione ejusdem parochiæ pars terræ insulæ instar, in Lemovicensem se inferens sinum, est, quæ dicitur Giellerø, in qua Rex Amletus munimentum struxisse fertur. In medio ejusdem insulæ est collis dictus Trollehöy, in quo Præsides Satripiæ Bøflingensis existente Predbiörnne Gyldenstiernio, 80 abhinc annis Andreas quidam Lundius magnam vim invenit nummorum tum Eoriaceorum tum clavis argenteis perfessorum, tum denique aureorum, in quorum una facie viri erat imago, in altera autem hæc verba: *Amleth Rex Angliæ*. Det meningsløse Eoriaceorum tum er utvivlsomt Afskriverfejl for *loreorum*. Se Erik Pontoppidan: Den Danske Atlas Tomus V (Kbh. 1769) S. 825. Nordisk Numismatisk Arsskrift 1936 (Kbh.) S. 81 f.

¹⁴⁾ C. F. Bricka (Povl Bagge) i Dansk biografisk Leksikon VIII (1936) S. 506.

I »de gale Pengeaar« omkring Statsbankerotten 1813 var der i Jylland mange Købmænd og Bønder, der søgte at afhjælpe Mangelen paa Smaaønt ved at udstede private Pengesedler. Til denne Periode har ogsaa nogle af Sagnene om Læderpenge knyttet sig. Saaledes fortælles fra Snejbjerg Sogn i Hamrum Herred, 3 km Vest for Herning, om en af Ejerne af Gaarden Lergrav, Matr. Nr. 20 i Snejbjerg By, Svend Christensen, at han havde »Banken« og »at det dengang var meget knapt med Penge, hvorfor Folk gav sig til at lave Penge af Læder. Men det endte med, at de brugte dem til at tænde deres Pibe ved, da der til sidst ingen var, som vilde indløse Læderpengene. De største af Pengesedlerne var forsynet med Sølvøskenes eller Sølvstifter i Hjørnerne«¹⁵). — Der foreligger aabenbart Forveksling med en anden Gaardejer fra Snejbjerg, Svenning Svenningsen, fra hvem der gives Pengesedler (naturligvis af Papir) til 24 Skilling 1811 og »Tre af disse Een Rigsbankdaler«¹⁶). — Museumsforstander H. P. Hansen, Herning, meddeler: »Min Moders Oldefar, Gaardejer Ole Skibild i Nøvling S. ved Herning havde Læderpenge med Sølvstifter i sit Skatol. Flere af mine gamle Meddelere havde set disse. — Han var født 1782 i Skibild, handlede en Del og var meget velhavende, døde 1873. — En Lærer Lystlund i Tulstrup, Ikast Sogn [*11 km Øst for Herning*], fortalte ogsaa om Læderpenge, som han formentlig havde set.«

Ogsaa paa de danske Øer gaar Sagnene om Læderpenge igen. I et Brev, dateret Magleby Præstegaard d. 26. Dcbr. 1808, skrev den daværende Personelkapellan Vilhelm Østrup til Commissionen for de nordiske Oldsager: »Fremdeles skal, som der fortælles, en herværende Præst, Colding, for omtrent 50 Aar siden have ryddet en Stendysse i en Tofte, tæt ved Kirkegaarden, — der er endnu en sammesteds, og i den funden nogle runde Læderstykker, af en Rigsorts Størrelse med en Sølvnagle i Midten. Hans Sands

¹⁵) Johan C. Sulkjær: Snejbjerg Sogn II (Herning 1927) S. 64. For Henvi-
ningen takkes Museumsforstander H. P. Hansen, Herning.

¹⁶) C. T. Jørgensen: Beskrivelse over danske Mønter 1448—1888 (Kbh. 1888)
S. 157 Nr. 165 og 164.

eller rettere Usands for Hedenolds Minder, bestemte disse, maaske allerældste Penge i Norden, til Legetøj for sine Börn, og om deres Tilværelse har jeg altsaa spurgt forgæves¹⁷⁾. — Erik Iversen Col-ding var Præst i Magleby paa Langeland fra 1755 til sin Død 1783¹⁸⁾. — Læderpengene fra Magleby og fra Ulsund har herefter været omtrent lige store, idet en Rigsort (24 Skilling) fra Christian VII er 29 mm i Tværmaal og en Tokrone 31 mm.

I sin Bog om Skelskør omtalte Peter Friis Edvardsen 1759 et Fund fra 1667 af Skillinger og Hvide fra Kong Hanses Tid »og nogle Lær-Lapper med en Sølv-Stifte igiennem¹⁹⁾. Dette sidste er en Tilføjelse, som staar for den gamle Præsts egen Regning. Derom staar intet i hans Kilde, det udførlige Tingsvidne, som er indført i Skelskør Tingbog 1667—68.

I Thieles Folkesagn fortælles om Kong Volmers Jagt, »at han opholder sig paa Valløe Slot, hvor han har et Sovekammer, i hvilket stode to opredte Senge, og her overnatter han i Skikkelse af en sort Hund. I samme Værelse staae to store Kister, og, da man engang aabnede dem, fandtes de fulde af smaae runde Stykker Læder; »thi bedre Penge havde de ikke i Kong Wolmars Tid«²⁰⁾. — Her mangler for en Gangs Skyld Sølvnaglerne.

Endelig er der optegnet et Sagn fra Stevns; det er 1854 meddelt Syvend Grundtvig af Emilie Mariboe, som boede paa Gjorslev, og som havde sin Viden fra en gammel Kone, Karen i Magleby:

17) Nationalmuseets Anden Afdelings Arkiv. Protokol sstds.: Efterretninger om nordiske Oldsager 1808 S. 64 f. B. Thorlacius: Bemærkninger over de i Danmark endnu tilværende Hedenolds-Höie og Stensætninger. Det skandinaviske Litteraturselskabs Skrifter 1809 Femte Aargang S. 144. N. H. Sjöborg: Försök till en nomenklatur för nordiska fornlemningar (Sthlm. 1815) S. 109. E. T. Kristensen: Gamle folks fortællinger om det jyske almueliv. Tillægsbind V (Århus 1902) S. 18 Nr. 48.

18) S. V. Wibergs Præstehistorie II (Odense 1870) S. 367.

19) Peter Friis Edvardsen: En ringe Underretning om Schielschiør Kiøbstedes gamle og nuværende Tilstand (Sorøe 1759) S. 69 f. Møntfund i Sorø Amt. Aarvog for Historisk Samfund for Sorø Amt XVII 1929 S. 5 f. Nordisk numismatisk Årskrift 1936 S. 84—88.

20) J. M. Thiele: Danske Folkesagn I (Kbh. 1819) S. 92; jfr. samme: Danmarks Folkesagn II (Kbh. 1843) S. 115.

»Ude ved klinten var der før nogen kratskov, og der gik en gang to mænd. Som de gik, så de en bunke snoge. De tænkte nok, at det ikke var rigtige snoge, og derfor tog den ene stiltiende sin kniv op af lommen og lukkede den op og kastede den hen imellem dem, »ti«, tilføjede konen, »når man gør det, så bliver det altid til, hvad det er«. De blev til nogle gamle læderpenge med en lille smule sølv i midten, og dem tog de. Der var så meget sølv, at der blev et par spænder deraf«²¹).

Dermed er opregnet alle kendte danske Sagn om Læderpenge lige fra det 17. til det 19. Aarhundrede, hvorefter disse Penge skulde have været i Brug fra Kong Amleds (!) til Frederik VI's Tid. Noget virkeligt Grundlag for Sagnene foreligger ikke, heller ikke, naar man (B. Thorlacius efter Abrahamson)¹⁷) vil forklare dem som Nødmønter. Saadanne Nødmønter er ikke kendte i Danmark, og det er ikke let at se, hvor og hvornaar man skulde have brugt dem. Det kan derfor ikke tillægges nogen større Betydning, naar Stephanius 1634 i en »Samtale« om Pengevæsenet kommer ind paa Spørgsmaalet om Lædermønter og efter Citater af klassiske Forfattere, Seneca og Hieronimus, lader sin ene fingerede Person (Henrik) sige: »Jeg mindes engang her i Danmark at have set runde Skiver, dannede af Læder og stemplede med noget Sølv«, hvortil den anden Person (Adam) fortæller om Papirpengene fra Leidens Belejring²²). Men det viser, at Sagnene om Læderpenge har været kendt i Danmark allerede i det 17. Aarhundrede. — I Auktionskataloget over Blytækker Peder Pedersen Nygaards efterladte Samling, som bortsolgte i Jan. 1781, opføres under gamle danske og norske Mynter (før Christian I) som Nr. 49 »En Læder-Penge med en Sølv-Nagle igiennem«²³). Hvem der

²¹) E. T. Kristensen: Danske sagn III S. 429 Nr. 2204. Dertil supplerende Meddelelse af H. H. Grüner Nielsen.

²²) Stephanus Johannis Stephanius: Colloqviorum familiarum libri IV (Hafniæ 1634), lib. III coll. 17 de re numaria, pag. 236: »Memini me vidisse aliquando heic in Daniâ formatos è corio orbes argento modico signatos«.

²³) Fortegnelse over en stor Samling Guld og Sølv Medailler, samt andre rare Mynter, afgangne Blytækker Peder Pedersen Nygaards Stervboe tilhørende, som ved offentlig Auction den 15. Januarii 1781 og følgende Dage blive bortsolgte i

købte den, og hvor den er blevet af, kan desværre ikke oplyses; men sandsynligvis har det været en Forfalskning fra det 18. Aarhundrede. — Helt anderledes er den Lædermønt, som beskrives saaledes i Kataloget over Hielmstiernes Samling under Frederik III's Mønter: »En firkantet Læder-Penge. Av. Kongens kronede Chiffre med Omskrift: DOMINVS PROVIDEBIT. Rev. Blank«²⁴). Dette Stykke kom med Hielmstiernes Samling til det kgl. Myntcabinet, hvor det endnu forefindes. Det viser sig at være slaet med samme Stempel som en lille Guldrakteat, hvorom Beskrivelsen af 1791 oplyser: »Denne Bracteate er saa tynd, at den kan svømme paa Vandet, hvorfor den og er bleven kaldet *Svømming*. Den er brugt af Hoffet efter de gamle Romeres Maade til at pynte sig med«²⁵). Det er muligt, at Læderstykker har dannet Underlag ved Prægning af disse Brakteater.

Fra andre Lande foreligger Sagn om lignende Læderpenge. Fra *Norge* hedder det, »at Aasmundstad, kort efter dens rydning, skulde være solgt og betalt med en læderlap med en sølvnagle i«. Sagnet's Urimelighed blev udførligt paavist i Brev af 14. Febr. 1898 af O. Rygh²⁶). Asmundstad er en Gaard i Nordre Fron Herred, Kristians Amt²⁷).

Fra *Sverige* kendes mange Sagn om Læderpenge. Den ældste Beretning foreligger allerede hos Olaus Magnus i hans Historie om de nordiske Folk, hvis første Udgave tryktes i Rom 1555. Det lyder i den moderne svenske Oversættelse af Kapitlet om

Silke- og Klæde-Kræmmer Hr. Ludvig Thomsens Huus No. 56 paa Amager-Torv, imod Contant Betaling eller, naar paafordres, til Hr. Procurator Wosemose, boende i Gottersgaden no. 21 (Kbh. 1780) S. 113.

²⁴) Hielmstiernes Medaille- og Mynt- samt Skilderie- og Kobber-Samling. Tienende til Oplysning af de under den danske Regiering liggende Staters Historie (Kbh. 1786) S. 286 Nr. 70.

²⁵) Beskrivelse af danske Mynter og Medailler i den kongelige Samling (Kbh. 1791) S. 480 Nr. 894 Tab. XIV 2 og XXI 9. Betegnelsen »Svømming« forekommer aabenbart kun her; Ordet kendes ikke i den danske Ordbog, cfr. 22. Bind (1944) Sp. 1375 ff. Det er aldeles ikke rigtigt, at Brakteaten, der vejer 0,29 g og vist nok kun kendes i dette ene Exemplar, kan svømme ovenpaa Vandet.

²⁶) Foreningen til norske Fortids Mindesmærkers Bevaring. Aarsberetning 1899 (Kria. 1900) S. 67.

²⁷) O. Rygh: Norske Gaardnavne IV 1 (Kria. 1900) S. 102.

mynt och mynttillverkare: »För att emedlertid bekvämligare kunna tillgodose folkets bästa i en rå och outvecklad tidsålder, uppfunno och tillstadde våra fäder ett slags mynt af läder, försedda med flera eller färre punkter af silfver, hvilka betecknade ett visst värde, beräknadt efter vikt och antal. Detta mynt tillverkades under flera århundraden bland götar og svear; det utgjorde en stadigt växande del af den kungliga skatten, hölls högt i värde och förvarades i fasta torn²⁸). — Den gamle Ærkebiskop tilføjer nok, at man siden efter andre Landes Foredømme indførte Brugen af Sølv mønt, men kommer iøvrigt ikke nærmere ind paa den ikke saa ringe middelalderlige svenske Møntprægning.

Carl Reinhold Berch betegnede 1753 i sin Tale om den svenske Mønts Alder med gode Grunde Olaus Magnus' Udsagn som utroligt²⁹). Sven Lagerbring stiller sig lige saa skeptisk, men nævner dog som et Rygte, »at sådana penningar ofta blifwit fundna på åtskilliga ställen här i Landet; men hwad värde man bör sätta på sådant tal wet man intet³⁰). Sjöborg refererer 1797 Olaus Magnus' Beretning og tilføjer »men mig är obekant, om någon dylik hos oss blifwit funnen³¹). Ikke des mindre kan nævnes et Par gamle Fundberetninger.

²⁸) Olaus Magnus: *Historia de gentibus septentrionalibus* (Romae 1555) pag. 212 sq.: Verum ut rudi populo, & ætati maiores quietius consulerent, inuenta, permissaq; est coriaria pecunia, certis argenteis punctis, quibus valor in pondere, & numero pensaretur, variata: multisq; seculis apud Gothos, & Sueones inter Regios thesauros excrescens, in maximo pretio, & turrium custodia servabatur. Olaus Magnus: *Historia om de nordiska folken*. Andra delen (6.—11. boken) i svensk öfversättning (Sth. 1912) s. 17, jfr. s. 21.

²⁹) Tal, om svenska myntets ålder. Hållit för Kong. Svenska Vetenskaps Akademien . . . den 11. Aug. 1753. S. 16. — Læderpenge nævnes ogsaa af andre svenske Forfattere i 1700-tallet, saaledes af Jean Abraham Grill Abrahamson: Tal om silfvers årliga förande til China, huruvida det är för Europa nyttigt eller skadeligt, hållet för Kongl. Vetenskaps Akademien, vid præsidii nedläggande, den 26. Octob. 1774, S. 7. — Clas Blechert Trozelius: *Samlade rön om äldra och nyare Mynt* (Lund d. 10. December 1777) S. 13 og 18. For Henvisningerne til disse og flere Steder takkes Antikvarien Nils Ludvig Rasmusson.

³⁰) *Swea Rikes Historia, Jfrån De äldsta Tider till de närwarande III* (Sth. 1776) S. 586.

³¹) N. H. Sjöborg: *Inledning til Kännedom af Fäderneslandets Antiquiteter* (Lund 1797) S. 198.

1634 fortæller Rhezelius i sit Monumenta Ölandica om Triberga Borg: »För en tydh sedhan, haf^r Trebbere bor, och hulterstadh män, funnit en kitil, full medh lädher penning^r medh en silf^f nagel igenom, dem bydt sig emillan att ingen lådz weta tilgå en af dessa för^{ne}: lädherpenningar^r«³²). Findestedet synes at have været i den omhandlede Borgvold Nordøst for Hulterstad Kirke.

En Optegnelse af Bureus (1568—1652) lyder: »I Balung Soken hafuer en Bonde för 2 eller 3 år sedan när wägarna pyntedes för Konungen funnit 3 pottor i Jorden der i funnes en stor hop gulringer och en göpn Leder Penningar medh Silfnaglar igenom. Samma fund togh Nils Bengtson på Westerårs til Konungens behof. retulere Arf. Posse och hans fru fru Brijta Göstafz dott^r«³³). Findestedet er sandsynligvis Bälunge Sogn i Upland.

En særlig Interesse for disse Læderpenge flammede op, da Professor Sven Nilsson, den berømte Oldforsker, vilde benytte dem som Bevismateriale for sin Theori om den direkte Forbindelse mellem Phoenikerne og Bronzealderens Nordboer.

Professor Nilsson byggede især paa to skaanske Fund af »Lædermynt«, hvorom han berettede i anden Udgave af sit Værk om Nordens Urindvaanere:

»I min ungdom hörde jag ofta en gubbe, som var en af mina nära anhöriga, berätta att da han var barn och tillsammans med andra barn, en dag under lek gräfdde i jorden under en fläderbuske i en kalhage, träffade de en lerkruka, hvari lågo, bland annat innehåll, åtskilliga *lappar af läder försedda med metallnaglar* med på båda sidor nedplattade hufvuden och af olika antal hos skilda lappar. Dessa bura de in och visade föräldrarna,

³²) Jonas Haquini Rhezelius: Monumenta RUNIKA in Ölandia comitate regni Sveciæ Gothiæque 1634. Manuscript i Kong. Bibliothek, Stockholm (F c 3 a) pag. 90. For Henvisningen takkes Nils Ludvig Rasmusson.

³³) Sumlen där vthi ähro Åtskillighe Collectaneer, som vthi een och annan mätta tiäna till Antiquiteternas excolerande af Johannes Thomæ Bureus [utg. af G. Klemming]. Nyare bidrag till kiänedom om de svenska landsmälen ock svensk folkliif. Bihang I, 2 (Stockh. 1886) S. 232 (Bl. 648). For Henvisningen takkes Nils Ludvig Rasmusson. Johan Gustaf Liljegren: Strödda anteckningar om Fynd i Svensk Jord med en dertill hörande Förteckning. Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Academiens Handlingar. 13. delen (Sth. 1830) S. 164 Nr. 5.

som jemte andra tillstädeskomna äldre personer, sade att det varit mynt. Händelsen tilldrog sig kring 1745 eller 1750 i Tarstad af Tirups församling i Skåne. Kring 50 år sednare, eller kring år 1800 hände att då en liten kulle utjemnades på egendomen Marieberg vid Landskrona, fanns deri en lerurna med aska och brända benskärfvor, och derjemte åtskilliga (fyrkantiga?) lappar af *pressadt läder*, försedda med metallnaglar med nedplattade hufvuden. De förvarades en tid och förklarades af flera, som sade sig hafva sett sådana förr, at hafva varit mynt; men de förstördes sedan³⁴). — I tredje Udgave af samme Værk navngiver Sven Nilsson som sin Hjemmelsmand for det første Fund sin egen Fader³⁵), og i sit nedennævnte Foredrag 1873 henviser han for det sidste Fund til sin Svigerfader, Kamrer Bergs ældste Datter. — Skønt disse Fundberetninger er omgivet af et videnskabeligt Apparat, der skal sandsynliggøre bemeldte »Lädermynts« Datering til Bronzealderen, er de hverken mere eller mindre troværdige end de ovenfor nævnte danske Sagn. — Paa de skandinaviske Naturforskeres 11te Møde i København i Juli 1873 holdt den gamle (86-aarige) Lærde et ret opsigtsvækkende Foredrag »Om Nordens ældste Mynt«, hvor han gentog sin Theori om disse Bronzealderens Lædermønter, og desuden forelagde et Par haandgribelige Stykker af Slagsen, som vel var fra en langt senere Tid, men som dog skulde bekræfte Olaus Magnus' Udsagn. »Den förra har årtalet 1510 eller 1610, ty 2dra siffran är mycket otydlig Denna läderpollett är 4¹/₂ tum hög och ungefär lika-såbred med fyra mindre kopparnaglar med runda tillplattade hufvuden, en innanför hvarterda hörnet, och innanför dessa en rund intryckt stämpel med Dalvapnet, två korslagda pilar mellan hvilkas spetsar är en hertiglig krona. Midt på läderstycket är en intryckt större fyrkantige stämpel med utsatt värde: ¹/₂ (eller 2) Daler S. M.

³⁴) S. Nilsson: Skandinaviska Nordens Ur-invånare, ett försök i komparativa ethnografien och ett bidrag till människoslägtets utvecklings historia. Andra Upp-lagan. Bronsåldern (Sth. 1862) S. 127 f.

³⁵) Sven Nilsson: II Bronsåldern 3:dje upplagan, omarbetad till ett försök i Bronsåldersfolkets historia i Skandinavien. Förra Afdelningen (Lund 1872) S. 140.

Den mindre läderpolletten är nära 2 tum hög och likaså bred med en enda större koppnagel i midten, samt öfver och på sidorna om denna en kunglig krona. Nedanför till venster står siffran 10 och till höger en otydlig figur som mest liknar ett 1. Nederst står årtalet 1660.

Begge dessa äro gjorda af tjockt sulläder som kännare påstå vara af häst, ej af ox. Den som skaffat mig dessa läderpolletter, Hr. Urfabrikören Carl Lidén, har fått den större från Westmanland, den mindre från Småland³⁶⁾.

Af Afbildningerne af de tvende Lædermønter fremgaar det med fuld Tydelighed, at man har bundet den gamle Forsker et Par hjemmelavede Forfalskninger paa Ærmet. Det store Læderstykke er en ubehjælpsomt udført Efterligning af en 2-Dalers Plåtmynt fra 1710. Dette Forhold blev ogsaa straks paavist af den »erfarne Myntkännaren« A. W. Stiernstedt, medens Arvid Kurck samtidig paaviste det uholdbare i at henføre Lædermønterne til Bronzealderen³⁷⁾. Kurck havde endogsaa talt med den nævnte Haandværker, der indrømmede, at de to Læderstykker »för roskuld blifvit gjord utaf en af hans vänner«.

Baron Kurck kunde förøge Beretningerne om Fund af Lædermønt betydeligt.

Af en tilskrevet Randbemærkning i Sjöborgs ovennævnte Bog fremgik, at Lædermønter »med en silfvernagla igenom« var fundne, vistnok i Begyndelsen af 1800-tallet, »af en gammal man i Wittsjö socken och Ulatorpet« (i det nordlige Skaane).

Hans Hildebrand talte 1869 »med en bonde som vid Gråmölla i Ingelstads härad sjelf hittat en »peng« af läder under plöjning invid en större grafkulle«³⁸⁾.

Riksdagsman Per Nilsson i Espö meddelte: »En torparehustru i Sjötorp berättade mig för omkring tjugo år sedan, att hennes

³⁶⁾ Forhandlingerne ved de skandinaviske Naturforskernes 11te Møde i Kjøbenhavn fra den 3die til den 9de Juli 1873 (Kbh. 1874) S. 164—176.

³⁷⁾ Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitetens Akademiens Månadsblad I Nr. 26 (Febr. 1874) S. 26 f., 18—26 med indledende Bemærkninger af Hans Hildebrand S. 17 f. og med Gensvar fra Sven Nilsson i Nr. 28 (April 1874) S. 49—58.

³⁸⁾ Hans Hildebrand: Antiquariska undersökningar i Skåne. Antiquarisk Tidsskrift för Sverige III (Sth. 1870) S. 17 f.

far hade vid rothuggning i Hellestad funnit en kruka eller ett kärl af läder, något större än en tummes ända, de förra med en, de senare med flera silfvernaglar«.

Smeden Källgren i Eljaröd fortalte 1872:

»Da han för omkring tretio år sedan varit dåvarande egaren till Öslaröds gård i S:t Olofs socken behjelpig vid plantering af träd, hade anträffats i jorden ett kärl, som sönderföll och till sin beskaffenhet ej vidare påaktades, en mängd lädermynt med isittande silfvernaglar«.

Baron Kurck hänviser til, at han for 25 à 30 Aar siden har givet Professor Nilsson Oplysninger om 3 eller 4 skaanske Fund af Lædermønter. Han mener, at der foreligger saa mange Efterretninger om disse Lædermønter, der skildres som omtrent en Tomme store, snart runde, snart firkantede, og gennemborede med Sølvnagler, at de ikke blot kan tilhøre Folketroen. Det maa være det let forgængelige Stof, der gør, at de ikke er blevet bevarede. — Som saa mange andre af de her nævnte Forfattere og Hjemmelmænd gaar Kurck ud fra den ubegrundede Forudsætning, at de fundne eller omtalte Læderstumper har været Mønter.

1939 udsendte Nordiska Museet et af Nils Ludvig Rasmusson formuleret Spørgeskema, om hvad gamle Folk ved om gamle Mønter. Blandt de indkomne Svar nævnte ogsaa nogle faa Lædermønter; af Interesse var kun en Meddelelse fra Lantbrukare Johan Jönsson, Dagstorp, Harjager Herred, Skaane: »Gamla personer här i trakten berättat att de i sin ungdom sett läderpengar de vara fyrkantiga med en nagel i varje hörn och en i mitten, naglarna voro dels av silver dels av koppar beroende på myntets valör. Enligt mina forskningar så blev dessa mynten tillverkade av en skomakare i Lund«.

I *England* kan ogsaa Folketroen paa Lædermønter fra forskellig Tid spores. En Sagfører i London (barrister of the Middle Temple), Fabian Philipps, skrev 1667 og foreslog at afhjælpe den trykkende Pengemangel ved at indføre en Slags Skillemønt af ringere Metal end Guld og Sølv: »Which will be as prudentiall and little inconvenient to the people as that of Julius Cæsar in his coining of leather money to support his great and fortunate

designs³⁹). Philipps, der var født 1601 og døde 1690, skildres som »a man of considerable learning, and much attached to the study of antiquity«; men hans Udtalelse her er ikke begrundet i nogen historisk Kilde; den har derimod foranlediget den Opfattelse, at det var i Britannien, Cæsar lod slaa Lædermønt⁴⁰). En samtidig dramatisk Forfatter, Sir William d'Avenant (1605—68), lader i sit Skuespil *The wits* (1633) en af sine Personer sige om en from og paaholdende afdød:

Why, this was such a firk of piety,
I ne'er heard of; bury her gold with her!
'This strange her old shoes were not interr'd too,
For fear the days of Edgar should return,
When they coin'd leather⁴¹).

Eadgars Kongetid (959—75) stod i den følgende ulykkelige Tid under Æthelræd for Angelsakserne som de gode, gamle Dage, men at man skulde have slaaet Lædermønt ved Siden af de velkendte Sølvpenninge, er uhistorisk.

I William Camden's Remains concerning Britain (1605) nævnes blandt gamle og usædvanlige Betalingsmidler ogsaa »stamped leather for currant. And there is a tradition that in the confused state of the Barons War, the like was used in England, yet I never saw any of them⁴²). — Forfatteren tænker paa Johan uden Lands urolige Kongetid.

I en engelsk Lokalhistorie, skrevet 1622, hedder det:

»King Edward I. his leathern Money, bearing his name, stamp, and picture, which he used in the building of Carnarvon, Beaumarish, and Conway Castles, to spare Bullion, were since I can remember preserv'd and kept in one of the Towers of Carnar-

³⁹) Archaeologia: or, Miscellaneous tracts relating to antiquity, published by The society of antiquaries of London, vol. XIII (1800) pag. 188 og 192.

⁴⁰) Rogers Ruding: Annals of the Coinage of Britain vol. I (London 1819) pag. 272. William Charlton: Leather currency. The British numismatic Journal III (London 1907) pag. 321.

⁴¹) Dramatists of the restoration. The dramatic works of Sir William d'Avenant vol. II (Edinburgh-London 1872) pag. 210 (act V scen II).

⁴²) Anført her efter the seventh impression (London 1674) pag. 231.

von Castle⁴³). Ruding, som anfører dette Sted, bemærker med Rette, at hvis Efterretningen er rigtig, maa det snarere have været »Tokens, or a kind of Promissory Notes« end Mønt; men at de iøvrigt er ukendte. — Carnarvon og Conway ligger paa Nordkysten af Wales overfor Anglesey, hvor Beaumarish ligger.

Et enkelt Fund af »Lædermønter« (runde, sorte og beskadigede, af en større og mindre Sort, af ugarvet Læder) siges at være gjort i Berkshire, Sydvest for Themsens⁴⁴), antagelig i 1870'erne.

Endelig er der Efterretning om, at man paa Øen Man i Aarene 1570—80 skulde have anvendt en Skilleløb af Læder⁴⁵). Det lyder ikke helt utroligt, da just i disse Aar private Forretningsmænd rundt om i England lod slaa Tokens af Bly, Tin, Messing og lignende til Afhjælpning af Mangel paa Smaaøb, som Dronning Elisabeth ikke vilde udmønte. Noget nærmere om den danske Læderløb er dog ikke kendt. Derimod foreligger fra private Forretninger især i London fra det 17.—18. Aarhundrede et lille Antal Mønttegn (Tokens) af Læder (7 i British Museum og 6 i Guildhall Museum).

I *Nederlandene* forekommer en Nødmønt, som almindeligvis fremholdes som en Parallel til Læderpengene. Det er de Mønter af Papir, som blev præget med møntlignende Stempler under Leydens Belejring af Spanierne 1574, og som skulde gaa for 5, 20, 30, 14, 16, 18 og 28 Stuivers. Til denne Række slutter sig mulig en Læderløb med Staden Leydens Vaaben, to korslagte Nøgler under 6 smaa Kugler; den er 25 mm i Tværmaal; Bag-

⁴³) History of Allchester, Kennett's Parochial Antiquities pag. 696. — Rogers Ruding: Annals of the Coinage of Britain vol. II (London 1819) pag. 130.

⁴⁴) Zeitschrift für Museologie und Antiquitätenkunde, red. J. G. Th. Graese, 2. Jahrg. Dresden 1879 S. 74—7: Leder- und Holzgeld, Fundet siges at være gjort »for nylig« paa en Farm i »Waltham St. Lawrence«. For Henvisningen takkes N. L. Rasmusson.

⁴⁵) Chas. Clay: On the brass, copper and other Currency of the Isle of Man. Proceedings of the Manchester Numismatic Society I pag. 5—17 (1864). Anført efter Anmeldelse af Bernh. Freiherr von Köhne i Berliner Blätter für Münz-, Siegel- und Wappenkunde IV (Berlin 1868) S. 351 og efter W. Charlton, anførte Sted, Brit. Num. Journ. III pag. 327 (om engelske Læder-Tokens sstds. pag. 323—6).

siden er blank⁴⁶). Det er uvist, hvad Værdi man har tillagt dette Stykke.

Her kan ogsaa nævnes et Sagn om et Dige ved Knocke (i belgisk Flandern, ved Grænsen til Zeeland), som kaldes Grave-Jansdijk: Arbejderne, som opførte dette Dige, blev betalt med Læderpenge⁴⁷). — Hvis det skulde have noget reelt Grundlag, kan det formentlig angaa Arbejdstegn, som har været af Læder i Stedet for af Bly, Tin, Papir eller lignende.

I *Frankrig* genfindes Sagnene om Lædermønter, der meget ligner de nordiske. I en Krønike, der gaar til 1294, forfattet af Abbed Johan af Ypern (død 1383), berettes om Ludvig IX den Helliges Fangenskab og om Vilkaarene for hans Løskøbelse: »Ligeledes siger man, at dertil var knyttet en anden Betingelse, nemlig at Frankernes Konge og hans Efterfølgere til en bestemt Tid til Tegn paa og til Minde om dette Fangenskab paa al Mønt, som han slog af Sølv, skulde indskære et Taarn til Tegn paa Indslutningen og Lænker til Tegn paa Fangenskabet; og derfor opførte man i nogen Tid i Frankrig med at tilvirke Mønt og især saa længe Kongen var borte, men i Stedet for Mønt gik Stykker af Læder med en indstukket Guld- eller Sølvnagle, større eller mindre, og derefter var Værdien større eller mindre⁴⁸). Det var

⁴⁶) Prosper Maillet: Catalogue descriptive des monnaies obsidionales et de nécessité (Bruxelles 1870) I pag. 290 no. 19 pl. LXXII no. 18. Collection colonel Maillet. Monnaies obsidionales et de nécessité. Vente Novembre 1886 (Paris) 692. I dette Auktionskatalog findes ogsaa under Nr. 26 en Nødmønt af Læder med MH i Monogram, henført til Amerika og Lady Marie Herbert »pendant la guerre du XVII siècle«.

⁴⁷) Ons Volksleben. Tijdschrift voor taal-, volks- en oudheidkunde, 11 Jaargang 1899 S. 131 Nr. 8.

⁴⁸) Johannis Iperii abbatis chronicon Sythiense S. Bertini. Thesaurus novus anecdotorum tomus tertius — prodit nunc primum studio & operâ Domni Edmundi Martene & Domni Ursini Durand (Lutetiæ Parisiorum 1717) pag. 727: »Item dicunt aliam conditionem appositam; scilicet quòd in signum & memoriam captivitatis hujus, rex Francorum & sui posterì ad certum tempus in omni moneta, quam cuderet argenteam, insculpet turrin in signum inclusionis, & compedes in signum captivitatis; ideoque aliquanto tempore per regnum Franciæ intermissum est fabricari monetam, & maximè quamdiu rex erat absens, sed loco monetæ curre[re] frusta de corio cum infixo clavo aureo vel argenteo, majori vel minori, & secundum hoc erat majoris pretii vel minoris«.

1250, Ludvig den Hellige kom i Fangenskab; 1266 indførte han den nye Sølv mønt (Gros tournois), der bar ovennævnte Taarn og Lænke i Præget, som rettelig er Staden Tours' talende Mærke; Lædermønterne kendes derimod ikke i den historiske Overlevering.

En lignende Beretning forekommer i et ofte anført Sted hos Philippe de Commines, der lydes saaledes i Hans Mogensens Oversættelse: »— — kong JOHANN y Franckerige, som bleff fongen aff første[n] aff GALLES i den slachting for Poictiers. Hand udgaff xxx maall hundrid thusind francker, och offuergaff ganske Aqvitania, — — och sette rigid y soden armod, at der y long tijd vor myntt udj aff læir med end liden sølffnauffle udi⁴⁹⁾. Det er besynderligt, at den ellers saa udmærkede Memoireforfatter, der levede 1445—1509, kan bringe saadan Folkesak til Torvs om en Tid, der kun ligger et Aarhundrede forud: Johan den Gode (1350—64) blev taget til Fange 1356. Bevarede Mønter og Forordninger viser, at der ogsaa efter Kongens Løskøbelse for de nævnte tre Millioner Francs, blev slaet mange Mønter af Guld og Sølv, og at der vel blev klaget over den slette Mønt, men ingen-sinde, at denne skulde have været af andet Materiale end Metal.

I Følge et (uhistorisk) Sagn skal den »sorte« Mønt, som 1490 blev slaet for Hertuginde Anna af Bretagne have været af Læder med et lille Stykke Sølv i Midten⁵⁰⁾, og i Følge en anden Optegnelse skal der i et Taarn i Nantes være fundet forskellige Slags sort Mønt og Mønt, som man sagde var af Læder⁵¹⁾.

⁴⁹⁾ Hans Mogensens Oversættelse af Philippe de Commines' Memoirer udgivet af Poul Nørlund II (Kbh. 1915) S. 49. — Jfr. Mémoires de Philippe de Commines Nouvelle édition par R. Chantelauze (Paris 1881) pag. 404: ».... il y courut longtemps monnoye comme de cuyr, qui avoit ung petit clou d'argent«. Commines' Fortælling er allerede ret grundigt gendrevet af Le Blanc: *Traité historique des monnoyes de France* (Paris 1692) pag. 230.

⁵⁰⁾ Constance Countess de la Warr: *A Life of Anne of Brittany* (1906), citeret af W. Charlton, anførte Sted, Brit. Num. Journ. III pag. 316.

⁵¹⁾ *Glossarium mediæ et infimæ latinitatis conditum a Carolo du Fresne domino du Cange* editio nova a Leopold Favre IV (Niort 1885) pag. 493: »Vit trover a Nantes en la tour neuve de monnoie noire de diverses especes et de celles que l'en disoit qui estoit de cuir«.

Der omtales endvidere som fundne nogle runde Læderstykker, 10 Linjer (22,5 mm) i Tværmaal og 2 Linjer (4,5 mm) i Tykkelse, som paa den ene Side bærer tre Liljer, Frankrigs Vaaben, og som skal have været anvendt som en Slags Arbejdstegn. Nogle lignende skal være fundne i en Potte ved Nedrivningen af en Mur i Domkirken i Limoges. I en Samling i Meaux forefandtes fire lignende Læderstykker, hvoraf det ene dog kun havde en enkelt Lilje og paa Bagsiden Bogstavet F. Man har gættet paa, at det skulde have været kirkelige Tegn (méreaux)⁵²). — Det synes, som om man i 1820'erne og 30'erne i Samlerkredse har interesseret sig særligt for disse gaadefulde Prægninger, og som det saa ofte gaar i slige Tilfælde, har Efterspørgslen fremkaldt Falsknerier. Et lærerigt Exempel er fremdraget i *Revue Numismatique* 1847⁵³). Forfalskningerne blev lavet af Bogbind fra Slutningen af det 16. og Begyndelsen af det 17. Aarhundrede; de var beklædt med Læder, som var prydet med indpressede Figurer som Medailloner af romerske Kejserhoveder. I 1820'erne faldt nogle saadanne Bind i Hænderne paa en Opkøber, som virkede i Departementerne Nord og Pas-de-Calais. Han havde hørt Tale om Lædermønter og skar disse Medailloner ud, og solgte dem til Samlere, idet han foregay, at de var fundne i Téroouane. En af disse Samlere, M. Lebardier-Arnoux, døbte disse runde Læderstykker »monnaies de sièges de Théroouane«; han har altsaa villet henføre dem til Henrik VIII's Belejring af Staden 1513. Da han døde 1843, kom hans ni Læderstykker til at figurere i Auktionskataloget over hans efterladte Samling som Belejringsmønter fra Théroouane. — I et lokallhistorisk Værk dukkede 1845 en anden af Slagsen op som »Belejringsmønt fra Arras«. Heldigvis blev den afbildet i en Anmeldelse i *Revue Numismatique*, hvad

⁵²) *Revue de la numismatique française* 1836 pag. 217 sq. og 363 sq. Adrien Blanchet: *Manuel de numismatique française* III (Paris 1930) pag. 523.

⁵³) J. Rouyer: *Prétendues monnaies de cuir d'Arras et de Terouane*. *Revue de la num. franc.* 1847 pag. 466 sqq. med Afbildning pag. 307. Det er mærkeligt, at Charlton, anførte Sted, *Brit. Num. Journ.* III pag. 322 sq., som refererer J. Y. Akermans Omtale i *the Gentleman's Magazine* for 1832 af de samme Lædermønter fra Therouanne, ikke er blevet opmærksom paa Falskneriet.

der fremkaldte ovenstaaende Redegørelse, som rammede en Pæl igennem disse Falsknerier.

Fra *Tyskland* kendes mærkeligt nok ingen Sagn om Lædermønter⁵⁴). Derimod har man under Napoleonskrigene søgt at raade Bod paa Mangelen paa Skillemønt bl. a. ved at præge Nødmønter af Læder. Saaledes foreligger fra Staden Eferding i Øvreøstrig tre Emissioner af Lædermønter, udstedt for en Groschen 1804 af de stedlige Stenhugger- og Murerlaug⁵⁵). 1812 udstedte Staden Dorpat i Estland Skillemønt i Læder til et samlet Beløb af 450 Rubler⁵⁶). — Ogsaa fra Verdenskrigen og Efterkrigstiden kan nævnes enkelte Exempler paa Nødmønter eller Reklamemønter i Læder⁵⁷).

Fra *Italien* foreligger flere Beretninger om Læderpenge. I Følge et »kejsersligt Dekret«, der tydelig røber sig som opdigtet, skulde Otto I. have forbudt Borgerne i Milano, som forfalskede den kejserlige Mønt af Guld og Sølv, for Fremtiden at benytte anden Mønt end af Læder⁵⁸). — Mere historisk er maaske Beretningen

⁵⁴) Gotthard Niemer: Das Geld, ein Beitrag zur Volkskunde. Wort und Brauch, volkscundliche Arbeiten namens der Schlesischen Gesellschaft für Volkskunde, herausgegeben von Prof. Theodor Siebs & Prof. Dr. Max Hippe, 21. Heft (Breslau 1930), 242 Sider, kender saaledes intet til Lædermønter.

⁵⁵) A. M. Pachinger: Ledernes Notgeld von Eferding in Oberösterreich. Frankfurter Münzzeitung 10. Jahrg. Okt. 1910 S. 145. Jfr. Blätter für Münzfreunde 45. Jahrg. Nov. 1910 Sp. 4577 f.

⁵⁶) E. Tender: Das lederne Notgeld der Stadt Tartu. Sitzungsberichten der Gelehrten Estnischen Gesellschaft 1933 S. 148—185.

⁵⁷) A. Keller i Friedrich Frhr. v. Schröters Wörterbuch der Münzkunde (Berlin-Leipzig 1930) S. 347 (Ledergeld).

⁵⁸) David Thomanus ab Hagelstein: Acta publica Monetaria (Augsburg 1692) II S. 116 sq.: »Coriacea moneta in pœnam imposita. Imp. Otto I. Aug. Mediolanensibus, qui falsificarunt Imperialem nostram monetam, auream & argenteam, mandamus & injungimus hac Imperialis nostræ sententiæ condemnatione, ut nulla moneta, nisi de corio facta, in posterum utantur. Dat. Anno 699. Withkindus Corbeis sein Chronic«. — Bortset fra, at Guldmønt i Datiden var ukendt, foreligger Sølvønt (Denarer) saa vel fra Otto I som fra hans Efterfølgere fra Milano. Ved Aarstallet maa vel være indløbet en Trykfejl, og Henvisningen til Widukinds Krønike er urigtig. — En lidt afvigende Version af dette Sagn meddeler Berch i sin ovenfor (Note 29) anførte Tale 1753 efter »en gammel handskrefven Chrönika in Bibl. Paulina Lipsiæ«: det var til Straf, fordi Majlænderne vragede de af Kejseren slagne Mønter, de saakaldte Ottoliner.

om, hvorledes den venetianske Doge Dominico Michiel under Felttoget i Asien 1124—26 kom i Forlegenhed for Penge til sine Soldater og hjalp sig med at slaa Mønt af Læder, som ved den sejrige Hjemkomst i Venedig blev omvekslet med god Mønt; til Minde herom førte hans Slægt siden Guldmønter i sit Vaaben⁵⁹). En lignende Anekdote fortæller den florentinske Krønikeskriver Giovanni Villani (død 1348) om Frederik II, hvorledes han ved Belejringen af Faenza 1240 lod præge Læderstykker med sit Billede paa; de skulde modtages af hans Soldater og Levnedsmiddelleverandører og blev efter Stadens Indtagelse indløst hver for en Augustal. Denne Mønt var $1\frac{1}{4}$ Floren værd, havde paa den ene Side Kejserens Billede og paa den anden Side en Ørn⁶⁰).

Helt Folkesagnets Karakter har Fortællingen om den sicilianske Konge Vilhelm den Onde (1154—66), der inddrog alle Mønter af Guld, Sølv og Bronze og lod slaa Penninge af Læder i Stedet⁶¹).

Senere Forfattere har fremført den Antagelse, at de gamle Romere før Numa Pompilius' Tid skulde have brugt Mønter af Læder, Træ og Ler⁶²). — Kirkefaderen Hieronymus (ca. 340—420)

⁵⁹) Petri Iustiniani patritii Venti Aloysii f. rerum Venetarum ab urbe condita historia (Venetiis 1560) pag. 37: Michaelis etiam inuentum hoc fuisse traditur, Asiatica enim illa expeditione quum pecunia in classe ad stipendium nautis, militibusque persolendum defecisset, nouum Numisma ex loro publica nota Michael signari iussit, illudque pro Aureo, & Argento stipendiarijs omnibus distribuit, pollicitus fore publica fide interposita, vt mox quum Venetias classis applicuisset, pro Alutinis ex Auro, & Argento excussi pari numero habentibus redderentur Nummi, atque ita classe ex Syria reuersa iuxta pactione, fidemque datam omnibus satisfactum: & Michaelia familia in huiusce rei argumentum Gentilibus signis ab illa die Auream gestat nummorum figurationem. — Jfr. ogsaa Geminiano Montanari: Della moneta, trattato mercantile. Scrittori classici Italiani di economia politica (Milano 1804) pag. 34 (henført til Dogens Belejring af Tyrus 1122).

⁶⁰) Giovanni Villani, Croniche lib. VI cap. 21. Biblioteca Classica Italiana Secolo XIV. Nr. 21 I (1857) S. 82 f., anført af Wilhelm Jësse: Quellenbuch zur Münz- und Geldgeschichte des Mittelalters (Halle 1924) S. 84 Nr. 205.

⁶¹) Giuseppe Pitré: Fiabe, novelle e racconti popolari Siciliani IV (Palermo 1875) pag. 25: »Quannu 'n Sicilia rignava Guglielmu lu Malu tutti muniti e d'oru e d' argentu e di brunzu si li ritirau iddu, e fici fari li dinari di coriu«.

⁶²) Sehti Calvisi Opus chronologicum, editio quarta (Francofurti ad Moenum & Embdæ 1650 f.) pag. 208: (Anno mundi 3236. Ante C. n. 712. — Numa Pompilius) »Asses primus ex non signato argento & ære cusos Romanis largitus est.

bruger i en halv ordsproglig Vending Udtrykket Lædermønt om en meget ringe Værdi (»ikke en Døjt«⁶³).

Seneca har en Bemærkning om, at Læderpenge var i Omløb hos Spartanerne⁶⁴); sandsynligvis er det blot en Forveksling med de lakædæmoniske Jernmønter⁶⁵).

Et Sted i en Plato eller maaske rettere Sokratikerens Aischines tillagt Dialog er oftere anført som Bevis for, at Karthagerne skulde have anvendt Lædermønter: »Thi for Exempel Karthagerne bruger følgende Mønt: I et lille Stykke Skind fastbindes noget saa stort som en Stater i det højeste, men hvad det er, der fastbindes deri, ved ingen uden de, som gør det. Det derefter forsegledede bruger de, og den, som ejer de fleste saadanne, han synes at eje den største Formue og at være den rigeste. Men hvis nogen af os var i Besiddelse af end nok saa mange, vilde han ikke være mere rig, end om han ejede et Bjerg af Smaasten«⁶⁶). Rent bortset fra, at det paagældende Stykke Litteratur er af digterisk eller dog fingeret Art og ikke noget historisk Kildested, er Beskrivelsen uklar. Den svarer dog snarere til en saakaldt »Kas-

cum antea ipsorum usum asses scortei, lignei & figulini supplerent. Plut. & Dionys«. Henvisningerne er dog misvisende. — Andre Forfattere (Glareanus og Gelenius) anføres af Otto Sperling: *Dissertatio de nummis non cuspis* (Amsteld. 1700) pag. 200 sq.

⁶³) *Apologia contra Ruffinum*: »Cum montes aureos pollicearis, ne scorteum quidem nummum de thesauris tuis profers«. Anført af Stephanius (se ovenfor Note 22).

⁶⁴) L. Annaei Senecae ad Aebutium Liberalem *De Beneficiis* lib. V cap. XIV: »corium forma publica percussum, quale apud Lacedaemonios fuit, quod usum numeratae pecuniae praestat«.

⁶⁵) Barclay V. Head: *Historia nummorum, a manual of Greek numismatics*², (Oxford 1911) pag. 434.

⁶⁶) *Platonis opera* rec. Ioannes Burnet Tomus V pars II *Scriptorum classicorum bibliotheca Oxoniensis*. Oxonii s. a. [1920]. *Ἐρμζίας* 400 a: *Ἀντίτα γὰρ οὔτοι Καρχηδόνιοι νομίσματι χρῶνται τοιῶνδε ἐν δερματίῳ σμιζρῶ ἀποδέδεται ὅσον γε σιατήρος τὸ μέγεθος μάλιστα, ὅτι δὲ ἔστιν τὸ ἔστιν τὸ ἐναποθεδεμένον, οἴδεις γιγνώσκει, εἰ μὴ οἱ ποιούντες· εἶτα κατεσθραγισμένῳ τοῦτω νομίζουσιν, καὶ ὁ πλείστα τοιαῦτα κεκτημένος, οὗτος πλείστα δοκεῖ χρήματα κεκτησθαι καὶ πλουσιώτατος εἶναι. εἰ δε τις παρ' ἡμῖν πλείστα τοιαῦτα κεκτημένος εἴη, οὐδὲν ἂν μαλλον πλούσιος εἴη ἢ εἰ ψήφους πολλὰς τῶν ἐκ τοῦ ὄρους ἔχοι.*

senbeutel⁶⁷⁾ end til en stemplet Lædermønt. Besynderligt nok mente Direktøren for Det kgl. Møntkabinet i Haag at kunne identificere en Læderstump med de gamle Karthageres Mønt og beskrev dette værdifulde Stykke i sit Møntkabinefs Vejledning 1823 under Zeugitana⁶⁸⁾: »A la tête des Médailles de cette partie de l'Afrique, je dois placer une pièce vraiment remarquable; une Médaille ou Monnoye en cuir de l'ancienne Carthage, achetée par Mr. Humbert d'un Arabe, sur le sol même de l'ancienne Carthage. On sait que, suivant les témoignages de quelques Auteurs anciens, comme de Platon dans son Eryxia, d'Aristide Orat. 2. et d'Aeschines dans ses Dialogues, les Carthaginois se servoient de monnoyes en cuir. On a longtems douté de la verité de ce témoignage, jusqu'à ce que le hazard fit découvrir une monnoye de cette espèce sur les Alpes. Cette pièce passa depuis dans le *Museum Hedervarium*⁶⁹⁾, et elle a été publiée par Mr. Corn. Mich. à Wiczay. La monnoye de Mr. Humbert, trouvée sur la place même, confirme les témoignages des Anciens et mérite d'autant plus l'attention des Savans, que ce n'est que la seconde, qu'on connoisse jusqu'ici. Je crois distinguer sur la Médaille quelques caractères Puniques incuses, qui ne se trouvent pas sur celle publiée par Mr. à Wiczay. Ces lettres confirment l'authenticité de la monnoye, et répondent au témoignage des Anciens, qui disent que les Magistrats de Carthage y mirent quelques signes d'autorité publique«.

Den gode Museumsdirektor høstede herfor nogle ikke ufortjente spydige Bemærkninger i en Anmeldelse i Revue de la numismatique Belge⁷⁰⁾.

Den byzantinske Kejser Konstantin V Kopronymos skal under

⁶⁷⁾ Forseglet Pung med aftalte Penge, saaledes almindelig brugt i Projsen (50—500 Thaler). Friedrich Freiherr von Schrötter: Das preussische Münzwesen 1806 bis 1873. Münzgeschichtlicher Teil II (Berlin 1926) S. 455.

⁶⁸⁾ J. C. de Jonge: Notice sur le Cabinet des Médailles et des pierres gravées de sa Majesté le Roi des Paijs-Bas (La Haije 1823) pag. 36 sq.

⁶⁹⁾ C. Michael à Wiczay: [Catalogus] Musei Hedervarii (Vindobonae 1814); men bemeldte Lædermønt forefindes ikke heri.

⁷⁰⁾ Revue de la numismatique Belge I (Tirlemont 1842) pag. 154 sq.

Belejringen af sin oprørske Hovedstad 743 have anvendt Læderpenge som Nødmønt⁷¹).

Gaar vi videre til *Rusland*, forefindes der virkelig her noget i Retning af Lædermønt; i det gamle Rusland anvendtes Skind som almindeligt Betalingsmiddel, og da dette var for uhaandterligt, brugtes i Smaahandel indenfor mindre Omraader smaa Stykker af disse Skind — eller Læder — med paastemplede Mærker. De omtales af Munken Vilhelm af Rubruk, der saa dem 1253 paa sin Gennemrejse til Tartariet. Først Peter den Store forbød i et Ukas af 11. Marts 1700 Brugen af saadan Smaamønt⁷²).

Det maa sluttelig nævnes, at i den i alle Europas Lande meget udbredte Bog om Mandevilles Rejse, forfattet ca. 1355, omtales Storkhanens for Datiden enestaaende og ufattelige Kreditmønt; det hedder derom i den gamle danske Oversættelse fra det 15. Aarhundrede: »Hannum fattiss oc aldry penningæ, thy at ther gar engen mynt aff guld eller aff sølff eller nogher ammen malm, men hans mynt er all enestæ aff lædher eller papir, oc ther udi er keysærens signeth trykth, thet størræ eller thet myndræ, effthet thy som penningin skall geldæ meer eller myndræ, oc hoo som hafuer een brudhen penningh, eller som ickæ duer, ber han hannum tel keysærens camer mestæræ, tha skal han fongæ hannum een ny ther foræ j geen⁷³). — De nævnte Penge er ikke af Læder, men af Papir; de omtales ogsaa af Marco Polo, og Exemplarer er bevaret til vore Dage⁷⁴).

⁷¹) A. Luschin von Ebengreuth: Allgemeine Münzkunde und Geldgeschichte des Mittelalters und der Neuere Zeit. 2. Auflage (Handbuch der mittelalterlichen und neueren Geschichte herausg. von G. von Below und E. Meinecke Abt. IV. (München und Berlin 1926) S. 176 uden Kildehenvisning. Omtales ikke i den her foreliggende numismatiske Litteratur.

⁷²) S. de Chaudoir: Aperçu sur les monnaies Russes et sur les monnaies étrangères qui ont eu cours en Russie I (St. Petersbourg — Paris 1836) pag. 1—49 chap. I Fourrures, især pag. 9 og 48 sq. Pl. I 1—5.

⁷³) M. Lorenzen: Mandevilles Rejse i gammeldansk Oversættelse (Kbh. 1882) S. 146.

⁷⁴) Nationalmuseets Vejledninger. [Niels Breitenstein]: Den kgl. Mønt- og Medaillesamling: Orientaliske, græske og romerske Mønter (Kbh. 1940) S. 22 (afbildet S. 23).

Hermed er Vandrigen efter Lædermønter naaet til Vejs Ende. Det er egentlig kun i Frankrig, man finder Beretninger om Lædermønter med Sølvnagler, svarende til de nordiske Folkesagn, og maaske er det da derfra, at disse stammer. Med de Krav, man i tidligere Tid stillede til Mønten, at den skulde have sin Værdi i sig selv, er det utænkeligt, at Lædermønter kan have været gængse og gæve, end sige været brugbare til at gemme hen som en Skat. De Læderstumper (med eller uden Sølvnagler), som saa mange nordiske Meddelere mener at have fundet i Jorden eller set, kan have været Rester af Seletøj, af Pengepunge og af alt andet end netop gammel eller gangbar Mønt.

Denne lille Artikel er blevet til i Surrogaternes Tid og bærer sit Præg deraf⁷⁵⁾; Læderpenge er hovedsagelig Fantasmønt, undtagelsesvis Erstatningsmønt; milevid er Afstanden fra dette Emne til de arkaiske græske Kolonimønter, som Professor Fabricius har dyrket med saa indgaaende Kendskab, hvorved han har hævet Traditionerne fra de gode gamle Dage, da vore berømmeligste Historikere tillige var kyndige Numismatikere.

⁷⁵⁾ En Del af den i København under Krigsaarene utilgængelige Litteratur har Nils Ludvig Rasmusson, som har syslet med samme Emne, med sædvanlig Beredvillighed givet Oplysning om. Af anden utilgængelig Litteratur kan især nævnes Cas. Loescher: *Schediasma de numo scorteo* (Witteb. 1661) og Artiklen Leder und Holzgeld, *Antiquitätenzeitung* (Stuttgart 1903) Nr. 32. Af Lexikonartikler, som der ikke ovenfor har været Anledning til at anføre, kan nævnes J. H. Zedler's *Universal-Lexikon* Bd. 22 (Leipzig und Halle 1739) S. 467, Carl Christoph Schmieder: *Handwörterbuch der gesammten Münzkunde* (Halle und Berlin 1811) S. 273, Edoardo Martinori: *La moneta, vocabolario generale* (Roma 1915) pag. 302 og Albert R. Frey: *A Dictionary of numismatic names, their official and popular designations*, *American Journal of Numismatics* 1916 vol. L (New York 1917) pag. 131 sq.